

Kateřina FANTOVÁ, *Pamětní kniha města Kozłany 1620 – 1719*, České Budějovice 2012, (bakalářská práce Ústavu archivnictví a pomocných věd historických Filozofické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích), 95 s. včetně příloh.

Posudek oponenta bakalářské práce

Bakalářská práce Kateřiny Fantové si vytkla za cíl představit v jejím názvu uvedený pramen vzniklý z provenience městské správy v Kozłanech (okr. Plzeň – sever) v průběhu 17. a prvních dvou desetiletí 18. století (anotace), což v úvodu práce (s. 7) dále upřesňuje. Jak vyplyne z textu posudku, při naplňování svého cíle byla bohužel úspěšná pouze částečně.

Úvod (s. 7-9) autorka věnovala nejen vymezení badatelského záměru, ale také charakteristice pramenů a literatury, které měla pro zpracovávané téma k dispozici. Už zde je však naprosto zarážející skutečnost, že se sice věnuje městské knize z let 1620-1719, ale necituje ani jedinou práci věnovanou novověké městské (případně i patrimoniální) správě a diplomacie (např. Pavel Bělina, Jiří Čarek a Bořivoj Lůžek, Lidmila Dědková-Franková, Jan Kilián, Jan Klepl, Zdeněk Martínek, Stanislav Polák, Bohumír Roedl, František Roubík, Oldřich Turčín, Valentin Urfus, Miroslav Volf atp.). Jejich poznatky a závěry by jí rozhodně pomohly víc než medievistické typu Václava Vojtiška, Jiřího Pražáka, Rostislava Nového nebo Ludmily Sulitkové, kteří – při vši úctě k nim – obvykle nepřekročili rok 1550, respektive 1600-1620, a pokud je mi známo, tak se k chodu městské správy v novější době, k fungování novověkých městských kanceláří ani k systemizaci písemností z pobělohorského období a k jejich názvosloví nijak zásadně nevyjádřili.

První kapitola (s. 10-20) je věnována přehlednému vypsání dějin městečka Kozłany, druhá kapitola (s. 21-25) se zaměřuje na dějiny městské správy v letech 1620-1848 v Čechách a třetí kapitola (s. 26-28) věnuje pozornost obecnější problematice městských knih, ovšem spíše jen do roku 1620. Všechny tři uvedené kapitoly jsou kompilativního charakteru. Zejména kapitola druhá a třetí „trpí“ velice citelně shora uvedeným nedostatkem, díky čemuž jsou obě plně nepřesných a zkreslených tvrzení.

Např. s. 23, odstavec o druhém protihabsburském odboji a jeho důsledcích: „*k dalšímu spoutávání královských měst došlo v první polovině 17. století...*“; ovšem královská města byla součástí komorních statků od středověku a striktně sem byla řazena od pozeměpanštění české komory před polovinou 16. Století (proces tzv. inkamerace), což byl důvod, proč bylo těžké „spoutávat“ je ještě více, viz necitovaný Pavel Bělina a jeho zjištění publikovaná v několika statích. S. 23: ke královským rychtářům a jejich roli existuje dodnes vysoko hodnocený příspěvek Františka Roubíka (1930), o Litomyšli pak Lidmily Dědkové (1969), a této úřednické hodnosti a její role v Pelhřimově si všímá i Zdeněk Martínek (2008). S. 23: Tvrzení, že „*z toho důvodu nastala postupná stagnace a pokles královských měst*“, je ovšem zcela mimo, protože dvorská komora (např. komoří Eggenberg) se snažila města pozvednout, a proto na konci 17. století byla na rozkaz panovníka založena i slavná místodržitelská komise pro povznesení měst. S. 23: co znamená „*zpět do stavu z roku 1547*“, čili ještě před zásahy panovníka proti městům po prvním odboji, jsem nepochopila; a co je „*královský sněm*“(!) stejně tak.

S. 24: pochybná stať o proměnách městského hrdelního soudnictví v Čechách v tereziánsko-josefinském období, neodpovídající realitě ani vzdáleně (V. Urfus, SAP 19/1969, nověji J. Francek, J. Klabouch, V. Šolle).

S. 25: regulované magistráty jsou popsány nepřesně a především je hloupost, že byly zrušeny, protože se naopak staly základem prvních městských úřadů z roku 1850 a podle jejich vzoru byly tyto samosprávné úřady zpočátku organizovány. Srov. necitované stati např.

Lidmily Dědkové o regulovaném magistrátu v Litomyšli (SAP 13/1963) nebo Stanislava Poláka o Příbrami (AČ 1966) anebo Zdeňka Martínka o Pelhřimově (Praha, 2008).

S. 26: „*městské knihovnictví*“ je pro mne pojem nejasný.

S. 27: že by byl rozvoj městských kanceláří podmíněn rozvojem městských knih, doufám, není myšleno vážně, neboť tomu přece bylo – přísně logicky vzato – přesně opačně.

S. 27: tvrzení, že „*v 16. století se struktura městských knih ustálila a v takové podobě, bez větších změn, zůstala až do 18. století*“, možná platí pro knihy městského soudnictví mezi léty 1579-1785 (L. Sulitková), ale rozhodně ne pro knihy městské správy a kancelářské knihy včetně pomocných. Teprve přelom 17. a 18. století byl i v „menších“ městech dobou bouřlivého rozvoje nových druhů, typů a podtypů knih úředních pro vnější i vnitřní potřebu městské kanceláře, což si vynutily státní reglementace do městské správy, které popisují např. L. Dědková, S. Polák, J. Klepl a Z. Martínek. Kvůli naprosto frapantním neznalostem z dějin práva a správy je autorka schopna zaměňovat např. striktně vymezené právně-historické pojmy „*vkład*“ a „*zápis*“ (s. 38 a další) a považovat je za synonyma.

Zcela mylné je tvrzení na s. 38, že „*Kožlany v době vedení tohoto memoriálu neměly stálého písaře. Ten byl nejspíš najímán, když bylo zapotřebí sepsat dané písemnosti*.“ Podobná úvaha je v pobělohorském období akceptovatelná tak do konce třicetileté války, ale rozhodně ne na přelomu 17. a 18. století, kdy se městská správní agenda (dokonce i ve vrchnostenských městech, jak ukázali J. Hanzal a M. Volf) tak rozrostla (Z. Martínek, 2008), že i města menší střední velikosti mívala stálé písaře dva (předního neboli syndika a mladšího neboli místosyndika, jak bývali často označováni), z nichž jeden však mohl v malých městech fungovat podle potřeby. To pak ovšem nebyl tzv. „*přísežný písař*“, který pravidelně vedl městské knihy a záznamy do nich konal podle rozhodnutí a pokynů městské rady, nýbrž pouze písař pomocný.

Následující kapitoly o opisu memoriálu (s. 29-32) a o rozboru originálního pramene (s. 33-61) vycházejí z autorčiných vlastních zjištění. Hodnocení opisu a také paleografický rozbor originálu knihy lze považovat za zdařilé a velmi zajímavé, přinášející řadu cenných poznatků, včetně perfektně připravené fotografické přílohy rukou jednotlivých písařů.

Zde bych ráda uvedla na pravou míru pouze text podkapitolky 5.2.5. *Úprava vkladů*. I nepříliš zkušený praktický archivář by začal o tomto dokumentu přemýšlet od okamžiku, když by zjistil, že se v něm vystřídalo více než dvacet různých písařů a že je úprava knihy nedbalá, hyzděná škrty, vpisky do hotového textu, upravovaná vyřezáváním listů atp., a že i fyzický stav dochování knihy je velmi špatný. Všechny tyto skutečnosti totiž ukazují zcela neklamně, že se nejedná o tzv. pamětní knihu, nýbrž o zcela jinou kategorii – o pomocnou kancelářskou knihu, která bývá nejčastěji označována jako „*manuál městského písaře*“. Tyto knihy vznikaly už od přelomu 16. a 17. století velmi často (J. Dobiáš, *Dějiny Pelhřimova III/2*), a to obvykle tak, že při „*úklidu*“ v městské registratuře (většinou ze strachu před kontrolou podkomořího, z české komory, z apelačního soudu nebo později z místodžitelské komise pro povznesení měst) byl balík písemností z určité doby, které spolu souvisely, vevázán do nějakých desek (zde starého kancionálu, či co to bylo) a vydáván za „*knihu*“. Že tomu tak nejspíš bylo někdy v 80. letech 17. století i v případě Kožlan vlastně uvádí sama autorka, když se zmiňuje o proměnách záznamů od té doby (končí jejich „*zpreházenost*“ a nechronologičnost) a také o jejím posledním písaři Bartoloměji Benediktovi Najbrtovi, který od roku 1703 knihu vedl velmi pečlivě a právě v roce 1719 ji uzavřel a založil „*manuál*“ nový.

Bohužel, k pokusu o tzv. diplomatický rozbor v podkapitole 5.3 (na s. 53-61) se musím vyjádřit velmi kriticky. Skoro mám chuť se proti termínu „*diplomatický*“ ohradit. Uvedu zde jen nejzásadnější důvody. Za prvé je pramen mylně kvalifikován. V žádném případě nejde o pamětní knihu (tento typ knihy charakterizuje např. Z. Martínek, *Ústí nad Labem 2010*, v příspěvku o tzv. liber memorabilium z Pelhřimova ze 17. století), nýbrž o manuál městského písaře čili o kancelářskou knihu pomocného charakteru. Za druhé pro

diplomatický rozbor je nezbytné znát úřední chod městské kanceláře, aby bylo možné zpracovávanou knihu zasadit do rámce její běžné činnosti a tím přesně určit její funkci (Z. Martínek, tamtéž), což se v této práci nestalo. Za třetí při hodnocení záznamů v knize by bylo třeba posoudit, zda se jedná o koncepty anebo o hotové texty (tj. skutečné zápisy nebo vklady), a to zase není možné bez studia městské kanceláře a její registratury. Za čtvrté má diplomatický rozbor novověkého materiálu (na rozdíl od materiálu středověkého) částí šest: 1. popis vnějších znaků, 2. popis vnitřních znaků (obojí provedeno), 3. začlenění pramene do kancelářského systému, 4. rozbor stylistických formulací a tzv. stupně ceremoniálního vybavení, 5. zjištění vztahu mezi vydavatelem a příjemcem, a konečně 6. určení typu kancelářského úkonu nebo procesu, během něhož dokument vznikl (zde ani v jednom případě neprovedeno). Ke způsobu hodnocení novověkého diplomatického materiálu a práce s ním srov. kteroukoli stať Vladimíra Vašků (rovněž necitován!).

V závěru (s. 62-64) autorka rekapituluje dosažené výsledky. „*Vklady obsažené v této pamětní knize*“ (s. 62) jsou ovšem velmi iluzorní pojem, protože se asi o vklady v právním smyslu slova nejednalo ve většině případů (spíš bych volila výraz „záznamy“) a navíc nejde o knihu pamětní, nýbrž kancelářskou. Zda lze právě na základě tohoto písařského manuálu usuzovat (s. 62) „*co bylo pro tehdejší lidi důležité k uchování pro budoucnost*“ bych se tedy hádala, vzhledem k obvyklému mechanismu vzniku těchto pomocných kancelářských knih, protože nemají charakter „památek“ nýbrž „pozůstatků“. A že se o tuto kategorii knih jednalo, naznačuje i skutečnost, že jsou v ní zaznamenány došlé písemnosti vedle městskou radou vydaných a navíc i opisy zeměpanských patentů (s. 62). V paleografickém rozboru autorka uvádí, že písařských rukou našla 26, v závěru (s. 63) že jich bylo 28?

Práce obsahuje běžné náležitosti jako seznam zkratk, seznam použitých pramenů a literatury a velmi zajímavě pojaté přílohy.

Kateřina Fantová předložila práci, která při hodnocení vyvolává velice rozporuplné pocity. Je to typický případ, kdy by „méně“ bývalo bylo „více“, kdyby se byla spokojila s paleografickým rozbohem a nepouštěla se do diplomatické části, která byla vzhledem ke stupni jejího vzdělání a také vzhledem k nezpracovanosti fondu Archiv města Kožlany evidentně nad její síly. Ačkoliv je totiž paleografická část práce skutečně perfektní, část diplomatická a správně-historická je bohužel mylná a bezcenná, čímž zbytečně sráží celkový výsledek, což je velká škoda! Vzhledem k tomu, že jde zatím o práci bakalářskou, a současně s ohledem na shora uvedené výhrady a chyby, proto navrhuji, aby o jejím dalším osudu rozhodla obhajoba. Práci navrhuji hodnotit ještě stupněm **d o b ř e**.

Pelhřimov, 21. srpna 2012

Mgr. Lenka Martínková, Ph. D.